

JOVANČEVIĆ M.:

O NARODNIM IMENIMA VRSTE QUERCUS MACEDONICA A. DC.

Poznavanje narodnih imena šumskih vrsta, njihov pravilan izbor i upotreba u stručnoj literaturi veliki je problem, koji se mora početi rješavati. Na tome nije do sada mnogo rađeno. Čak i pitanje imena najvažnijih vrsta našeg šumskog drveća nije do sada dovoljno raščišćeno. Tu spadaju i imena svih naših hrastova. S tim u vezi pokušaćemo da ovom prilikom bolje osvijetlimo pitanje narodnih imena našeg najstarijeg reliktnog hrasta — *Quercus macedonica* A. DC., koji je u tom pogledu najmanje proučen i opisan.

Botanički species *Quercus macedonica* A. DC. nazivaju naši narodi raznim imenima. Od ovih su neka raširena u skoro čitavom njegovom arealu, pa su, prema tome, od šireg odnosno opšteg značaja. Druga su naprotiv ograničeno (regionalno ili lokalno) rasprostranjena, pa su užeg značaja. Budući da smo imali priliku da obiđemo najveći dio nalazišta ove vrste u našoj zemlji, bilježili smo uz put i njena narodna imena, od kojih ovdje donosimo ona, koja sa botaničko-šumarskog gledišta smatramo važnijim.

Najraširenije i najobičnije narodno ime ove vrste je *cer*. Ono se čuje skoro svuda po Hercegovini, Dalmaciji, Crnoj Gori i Makedoniji. Prema tome poznato je u svim važnijim dijelovima areala vrste. To je jedan od najjačih dokaza da ovu vrstu ne treba u literaturi nazivati hrastom, kako ju je do sada nazivala većina botaničara i šumara, nego *cerom*. Naziv *cer* je ispravniji ne samo sa gledišta narodne nomenklature, nego i sa botaničko-sistematskog stanovišta. Species *Quercus macedonica* je u morfološkom pogledu bliži običnom *ceru* nego ma kojem drugom našem listopadnom hrastu. Zato ga sistematika i izdvaja, zajedno sa običnim *cerom*, u posebnu sekciju — *Cerris*. Ovu činjenicu imao je bez sumnje u vidu *G a n d o g e r* kada je novootkrivenoj vrsti dao naučno ime *Cerris macedonica*. Svakako sa tog stanovišta polazi i *Rikli*, koji tu vrstu naziva »Mazedonische Zerreiche«, a ne Mazedonische Eiche, kao što čine neki drugi botaničari.

Međutim, ovo ime stvara i zabunu, jer se kod nas u prvom redu vrsta *Quercus cerris* naziva *cer*. Da bi se u terminologiji razlikovale ove dvije vrste, narod se snalazi tako što upotrebljava pojedine atribute, pomoću kojih bliže određuje jednu ili drugu vrstu. Ti atributi odnose se na karakteristična morfološka, ekološka ili druga svojstva tih vrsta.

U Hercegovini se *Quercus macedonica* tačnije naziva *crni cer* ili *crnocer*. Time se želi istaći tamnija boja njegovog lišća, u

poređenju sa običnim cerom, koji se analogno tome naziva bijeli cer ili bjelocer. Diferenciranje ovih dviju vrsta po boji lista je ispravno i praktično jer se *Quercus macedonica* po tamnijem tonu lista zaista i izdaleka lako prepoznaje od običnog cera, a još lakše od drugih listopadnih hrastova. Neki botaničari (Ascherson, Graebner, Camus i dr.) zabilježili su u svojim poznatim djelima i ovaj narodni naziv.

Narod Hercegovine i Dalmacije razlikuje dvije spomenute vrste i po krupnoći lista. S obzirom na to, *Quercus macedonica* se naziva često i sitnolisni ili sitni cer, a *Quercus cerris* — krupnolisni ili krupni cer. I ovi su nazivi sa botaničkog gledišta pravilni i podesni jer *Quercus macedonica* ima redovno sitniji list od običnog cera i još sitniji od drugih listopadnih hrastova. Zato se u mješovitim sastojinama *Quercus macedonica* i po krupnoći lista lako i brzo raspoznaje od ostalih srodnih hrastova.

Razliku između crnog i bijelog cera temelji narod u Hercegovini i Dalmaciji ponekad i na nejednakoj tvrdoći lista. Naime, *Quercus macedonica* ima redovno tvrde lišće, pa ga stoka relativno manje brsti u poređenju sa običnim cerom. Zato se u tim područjima *Quercus macedonica* naziva još i tvrdi cer, a *Quercus cerris* — meki cer. U nekim tamošnjim predjelima ovi se nazivi tumače još i po razlikama u tvrdoći drveta, što je također ispravno. Narodu je skoro svuda dobro poznato da prva vrsta ima redovno tvrde, žilavije i trajnije drvo. Prolazeći kroz Hercegovinu, Ascherson i Graebner su svakako čuli za ovo tumačenje, jer su u svoje djelo unijeli i naziv tvrdi cer.

U nekim predjelima Crne Gore (Sutorman) narod naziva vrstu *Quercus macedonica* imenom divlji cer. Ovaj naziv tumači se time što stoka ovo drvo manje brsti, zbog tvrdog i kožnatijeg lista, i što ova vrsta raste, u poređenju sa običnim cerom, na krševitijem, strmijem i nepristupačnijem terenu. Ime divlji cer je ograničene rasprostranjenosti. Ono nije pogodno za upotrebu još i zato što diferenciranje ovih dviju vrsta na divlju i pitomu nema opravdanja i ne dolazi u obzir.

U nekim dijelovima Makedonije (sliv Treske, sliv Crne Reke) narod naziva vrstu *Quercus macedonica* imenom krastinski cer ili krastečki cer, odnosno samo krstun. Time se ističe činjenica da ona najčešće dolazi na krševitim vapnenim terenima, za razliku od običnog cera, koji svuda odabire i bolje uspijeva na ravnijim terenima i dubljim i svježijim tlima.

U kavadarskom dijelu Makedonije *Quercus macedonica* poznat je najviše pod imenom nizinski cer. Ono pokazuje da se ova vrsta tamo, kao i inače svuda, nalazi na nižim i toplijim položajima nego obični cer, koji pretežno dolazi na višim brdskim i planinskim terenima, pa ga narod analogijom naziva visinski ili planinski cer. U svojoj dendrološkoj obradi makedonskog područja, Petrović je za vrstu *Quercus macedonica* zabilježio također i ime nizinski cer. Imena krastinski cer, krastečki cer, krastun i nizinski cer imaju puno opravdanje, kada se vrši upoređivanje ovih dviju vrsta s ekološkog i horološkog gledišta. S te strane ona zaslužuju veću pažnju.

U nekim predjelima Makedonije (sliv Treske) *Quercus macedonica* se naziva cerovi dab ili samo dab. U ostalim područjima areala

narod ne naziva tim imenom ovu vrstu. To je svakako lokalni naziv. On nije podesan za označivanje vrste *Quercus macedonica*, jer se u Makedoniji tim imenom često nazivaju i svi ostali listopadni hrastovi.

Prema usmenom saopštenju prof. P. F u k a r e k a i našim provjeravanjem na terenu, u nekim predjelima oko Neretve (Cerno) narod naziva ovu vrstu *s u c e r i c a*. Važnost ovog imena je u tome što upućuje na srodnost vrsta *Quercus macedonica* i *Quercus cerris* i što pokazuje njihov međusobni odnos u pogledu visinskog i debljinskog rasta.

U nekim hercegovačkim predjelima (Hrasno, Stolovi, Domanovići) čuli smo još i za neke vrlo raširine i uobičajene nazive za vrstu *Quercus macedonica*, koje inače nismo zapazili nigdje u literaturi. To su imena *h a n d r i k a* ili *a n d r i k a* i *h e n d r i k a* ili *e n d r i k a*. Ona privlače pažnju najviše po tome što tu vrstu dobro odvajaju od običnog cera, sa kojim se species *Quercus macedonica* horološki i po imenu često miješa. Po našem mišljenju ova su imena važna još i po svojoj etimologiji. Ona su vjerovatno neslavenskog porijekla i predslavenske starosti. S tim u vezi važno bi bilo utvrditi njihovu pripadnost i starost.

U hercegovačkom području oko Vlačice i Popovog polja *Quercus macedonica* se naziva ponekad i *g r a d l j i k a*. Premda lokalnog karaktera ovo ime je važno najviše po tome što, slično prethodnim imenima, jasno odvaja crni cer od običnog cera. Inače dublji smisao i porijeklo ovog imena nismo mogli pouzdano protumačiti.

U ljubuškom području (Vitina, Klobuk, Tihalj, Borajna, Sovići, Drenovići i dr.) *Quercus macedonica* se naziva *l i p i k a*. I ovo ime je lokalnog karaktera. Do nekog posebnog njegovog značenja nismo mogli doći. Bez sumnje ono dobro odvaja vrstu *Quercus macedonica* od vrste *Quercus cerris*.

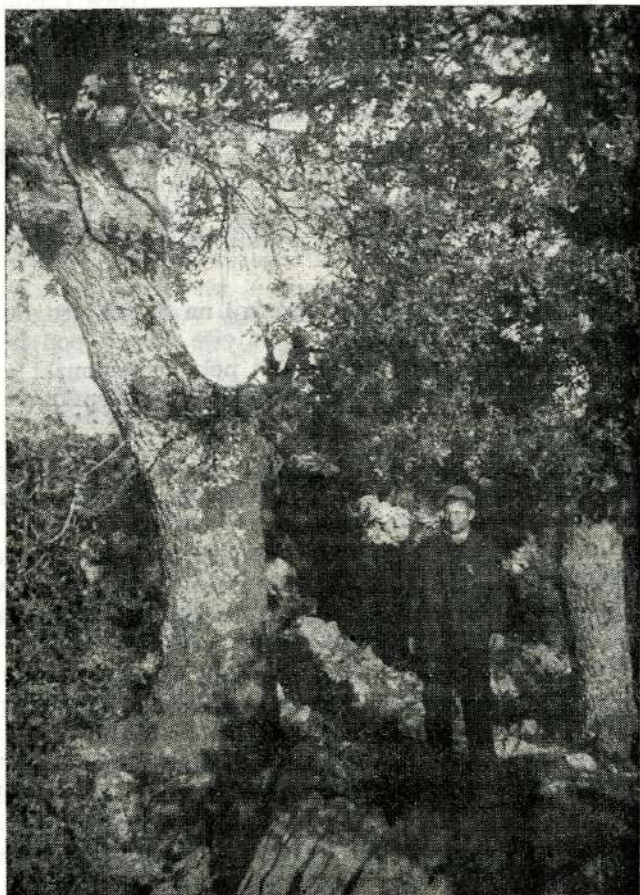
U području Ohridskog jezera i na nekim drugim makedonskim terenima *Quercus macedonica* je najviše poznat pod imenom *o s t r o g u n*. Ovo ime su uveli u literaturu i neki makedonski autori (E m, N i k o l o v s k i). S tim u vezi od značaja je i za srpskohrvatsku nomenklaturu i literaturu.

U području sliva Treske, naročito u gornjem Poreču, *Quercus macedonica* se naziva *c r v e n i k a*. Ovim imenom se ističe intenzivnija crvenkastosmeđa boja lista crnog cera u vrijeme žućenja i kasnije, u poređenju sa požutjelim lišćem običnog cera i drugih listopadnih hrastova. Ono zaslužuje također veću pažnju, jer upućuje ne jedan važan morfološki dijagnostički podatak. P e t r o v i ć je također poznao i zabilježio ovo ime prilikom opisivanja dendroflora Makedonije.

Osim navedenih imena prikupili smo na terenu i neka druga, koja se ponegdje odnose na vrstu *Quercus macedonica*. U Dalmaciji i Crnoj Gori čuli smo, npr., za naziv *č e s m i n a* ili *č e s m i n*. U području Titograda skoro isključivo se upotrebljava ime *č e s m i n*. A s c h e r s o n i G r a e b n e r zabilježili su i ova imena i po redoslijedu daju mu čak prednost nad ostalima. U Makedoniji nazivaju vrstu *Quercus macedonica* ponegdje i *s l a d u n* ili *b l a g u n*. U okolini Skadarskog jezera poznata je u nekim selima pod imenom *r a n j*. Međutim sve te nazive treba od-

baciti, jer se odnose na druge vrste hrastova, sa kojima se *Quercus macedonica* često miješa iz nepažnje ili neznanja.

Iz svega navedenog izlazi da od svih spomenutih imena najviše odgovara naziv crni cer. To je ime najraširenije i narodu najpoznatije, ne samo u jednom području nego unutar skoro čitavog areala vrste u našoj zemlji. Ono najbolje upućuje na najvažnije morfološke odlike vrste. Sa botaničkosistematskog gledišta ono također najbolje odgovara, jer tu vrstu stavlja na njeno pravo mjesto, odnosno približava je najviše običnom ceru. Time je ujedno odvaja od ostalih hrastova, što je sa taksonomske strane svakako ispravno. Polazeći sa tog stanovišta, mi smo u svojoj doktorskoj disertaciji, koja govori o rasprostranjenju, morfologiji i sistematici crnog cera u Jugoslaviji, dali ovom imenu prednost i odbranili njegovu opravdanost pred ispitnom komisijom. Nadamo se da će se sa tim stanovištem složiti i ostali stručnjaci i da će prilikom spominjanja ove vrste prihvatiti narodno ime crni cer i na taj način doprinijeti ujednačenju stručne terminologije ove važne vrste naše autohtone krške dendroflоре.

**Stabla crnog cera
(*Quercus macedonica* A. DC.) iz
Hercegovine (Ilijno Polje kod
Neuma)**

ZAKLJUČAK

Quercus macedonica je terciјerna vrsta hrasta. Njegov areal je reliktnog karaktera. On obuhvata dio Balkanskog poluostrva, južne Italije i Male Azije. Na Balkanskom poluostrvu zaprema najveće površine u Jugoslaviji. U toj zemlji ova vrsta raste u nekoliko odvojenih područja. To su: Hercegovina, Dalmacija, Crna Gora i Makedonija. Autor je u posebnoj radnji obradio rasprostranjenje, morfologiju i sistematiku ove vrste u Jugoslaviji. Tom prilikom sakupljao je uz put i narodna imena ovog šumskog drveta. Od njih su najvažnija ova: cer, crni cer, crnocer, sitnolisni cer, sitni cer, tvrdi cer, divlji cer, krastinski cer, krastečki cer, krastun, nizinski cer, cerovi dab, dab, sucerica, handrika, andrika, hendrika, endrika, gradljika, lipika, ostrogun, crvenika, česmina, česmin, sladun, blagun i ranj. Od svih ovih imena autor smatra najpravičnijim i najpogodnijim ime *c r n i c e r*. To je ime najraširenije i narodu najpoznatije ne samo u jednom području nego skoro unutar čitavog areala vrste u Jugoslaviji. S botaničkosistematskog gledišta ono također najbolje odgovara, jer tu vrstu postavlja na pravo mjesto, odnosno približava je najviše običnom ceru (*Quercus cerris*) i odvaja je od ostalih hrastova, što je sa taksonomske strane svakako ispravnije. Prioritet ovog imena autor je dokazao u svojoj disertaciji i odbranio ga pred ispitnom komisijom. Ovom prilikom detaljnije dokazuje opravdanost svoga stanovišta i preporučuje opštu upotrebu ovog imena u srpskohrvatskoj stručnoj literaturi, da bi se na taj način ujednačila terminologija.

R É S U M É

LES NOMS POPULAIRES DE QUERCUS MACEDONICA A. DC.

Quercus macedonica est une espèce tertiaire des chênes. L'aire de sa répartition représente un reliquat. Elle comprend une partie de la péninsule balcanique, de l'Italie méridionale et de l'Asie Mineure. En Yougoslavie ce chêne est répandu en Hercegovine, Dalmatie, Monténégro et la Macédoine. L'auteur a déjà publié un travail sur la propagation, la morphologie et la position systématique de cette espèce. A cette occasion il a rassemblé tous les noms populaires de cet arbre. Les plus importants sont: cer, crni cer, crnocer, sitnolisni cer, tvrdi cer, divlji cer, krastinski cer, krastečki cer, krastun, dab, sucerica, (h) andrika, (h) endrica, gradljika, lipika, ostrogun, crvenika, česmina, sladun, blagun, ranj.

De tous ces noms l'auteur considère comme le plus juste et le plus approchant le nom «*crni cer*» ce que voudrait dire en français «le chêne chevelu noir». Ce nom est le plus répandu en Yougoslavie, on le connaît presque partout où on rencontre cette espèce. Au point de vue botanique et systématique ce nom indique le voisinage taxonomique des deux espèces: obični cer (le chêne chevelu «ordinaire») et crni cer (le chêne chevelu «noir»). L'auteur a confirmé avec succès dans sa dissertation la priorité de ce nom. Il lui reste encore (ce qu'il fait dans cet article) de recommander l'usage de ce nom dans la littérature scientifique serbo-croate, à fin que ce soit une contribution à l'unification de la terminologie yougoslave.